

TANULMÁNYOK

Mark D. Morrison-Reed¹

Nemzetközi együttműködés az Unitárius Univerzalista Tanács megalakításában

II. rész

(Fordította és átdolgozta Gyerő Dávid²)

Az IARF 27. kongresszusa – 1990, Hamburg, Németország

1986-ban, amikor az IARF észak-amerikai tanácsa éppen a UUA vezetőtanácsát faggatta nemzetközi szándékairól, David Usher egy barátjával való beszélgetés során arra döbbsent rá, mennyire nincs formális szerkezete a világ unitárius csoportjai összejövételének. A helyzetet kihívásnak fogta fel, hiszen ausztrálként akkor éppen Nagy-Britanniában végezte lelkészi szolgálatát. 1987-ben, a GAUFCC főtanácsi ülésén Usher határozati javaslatot terjesztett elő: „A Főtanács keresse meg a világon élő unitáriusok képviselőit, és vizsgálják meg egy Nemzetközi Unitárius Tanács megalakításának lehetőségét.”³ A vita során felmerült a kérdés, hogy az új szervezet miben lesz más, mint az IARF. A javaslatot végül

¹ Morrison-Reed, Mark nyugalmazott unitárius univerzalista lelkész, 1979-től Rochester (New York állam, AEÁ), majd Toronto (Ontario állam, Kanada) lelkésze volt, az AEÁ-beli Meadville Lombard Teológiai Intézet oktatója, a Sankofa Levéltár koordinátora, többkötetes szerző. Fő kutatási területe az afroamerikai unitárius univerzalizmus története.

² Gyerő Dávid 1974-ben született Baróton, kolozi lelkész, a Magyar Unitárius Egyház főjegyzője, 2014 óta az ICUU elnöke.

³ *Annual Report 1987*. London, 1988, The General Assembly of Unitarian and Free Christian Churches, Proceedings of the Annual Meeting. 12.

döntő többséggel elfogadták⁴, és Ushert megbízták a további tárgyalásokkal. Ő „írt is az unitárius egyházaknak, és sokuktól pozitív, de óvatos választ kapott”.⁵

Hogy kezdeményezését népszerűsítse, Usher Kanadában is részt vett a CUC főtanácsi ülésén, itt örömmel tapasztalta, hogy a helyiek támogatják a javaslatot. A háttérmunkát még nyolc évig kellett folytatnia, és sikerült is pár szövetségest az ügy mellé állítania, de a munka legtöbbször magányos volt, és néha kiábrándító. A UUA főtanácsi ülései és az IARF-kongresszusok jó lehetőséget biztosítottak a kampányolásra, és David tudta, hogy: „a UUA politikai és pénzügyi támogatása nélkül a projekt valószínűleg sohasem valósul meg.”⁶

Az IARF 1990. évi hamburgi kongresszusának díszmehívottja dr. Hans Küng volt, aki *Nincs béke a világban a vallások közötti béke nélkül* (*No Peace in the World without Peace among Religions*) címmel tartott előadást. Az 1970-es és 80-as években az IARF szolgálata túllépte Európa és az Egyesült Államok határait. Országos konferenciákat tartottak Indiában és a Fülöp-szigeteken, 1980-ban pedig a japán Nikkio Niwano, az RKK vezetője lett az IARF első ázsiai elnöke. 1982-ben az IARF szeretetszolgálati hálózatot hozott létre, hogy tagszervezetei közösségfejlesztő projektjeit támogassa Észak-Írországbán, Kelet-Európában, Indiában és a Fülöp-szigeteken.⁷ 1984-ben az IARF-kongresszust már Tokióban tartották.

Az IARF átalakulása nyilvánvaló volt: nemcsak a térbeli terjeszkedésében és a vezetőség összetételében, de a programjában is nyomon követhető volt a változás. 1993-as székfoglaló beszédében Natalie Gulbrandsen – aki a szervezet második női elnöke volt – felidézte első kongresszusi élményeit 1958-ból, Chicagóból. „Értelmiségiék exkluzív összejövedele volt, elsősorban lelkészeké és teológusoké, mind vezető tisztségű férfiak. Ha jól emlékszem, csak egyetlen nő kapott helyet a programban. Az előadások nagyon hosszúak voltak, nem volt kiscsoportos beszélgetés, sem látogatás a helyi emberekhez, semmilyen tevékenység, csak az intellektualizmus légköre mindenütt.”⁸ Meghatottan vallotta, hogy lenyűgözte az IARF átalakulása, és érdeklődéssel várta, hogy mivé lehet a jövőben. Emellett látványosan átalakult a rendezvények résztvevőinek összetétele is. 1958-ban a 775 kongressz-

⁴ *The Inquirer*, 27 April 1987.

⁵ Usher, David: *ICUU's First President Looks Back*. Montserrat, November 2005, <http://icuu.server281.com/node/111>. Megnyitva: 2016. szeptember 30.

⁶ Uo.

⁷ Traer, Robert e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. szeptember 15.

⁸ Gulbrandsen, Natalie: *Proceedings of the 28th World Congress of the International Association for Religious Freedom, Bangalore, India, 15–18 August, 1993*. Oxford, October 1994, IARF. 30.

szusi küldöttről hárman voltak Indiából és hárman Japánból. 1990-ben a 660 résztvevőből 19 Indiából, 116 Japánból, és 3–3 Bangladesből és Nigériából érkezett. A legjelentősebb hatása a japán csoportok megjelenésének lett: „*Tele voltak energiával, tagságuk növekedett, míg szinte minden európai csoport, sőt az indiai Bráhma Szamádzs és valamennyire az UUA is, egyre zsugorodott tagságában, pénzügyeiben és életterében is.*”⁹

A 27. kongresszus hozta el Diether Gehrman főtítkári megbízatásának végét és Robert Traer tízéves szolgálatának kezdetét. Az új főtítkár alkalmazási eljárása volt az első, amelyben egyenlő pályázási lehetőséget nyújtottak mindenkinek, eredménye pedig az első nem unitárius IARF-vezető megbízása lett. Traer korábban könyvet írt *Hit az emberi jogokban (Faith in Human Rights)* címmel arról, hogy az emberi jogok védelme miként gyökerezik a nagy világvallások hagyományában. Vezetői évei alatt az IARF tanácsa nagyobb hangsúlyt fektetett a vallásszabadságra, és azt alapvető emberi jognak tekintette. Növekedett a vallások közti párbeszéd fontossága is, a kongresszusi programokban 1987-től megjelentek a személyes kötődéseket erősítő kiscsoportos beszélgetések.¹⁰ William Schulz is tagja volt a főtítkár alkalmazó bizottságnak, Traer új prioritásai teljesen megegyeztek az ő korábbi szakmai érdeklődésével. Schulz az IARF szerepét nagyon fontosnak tartotta, akárcsak elődje a UUA elnökségében, O. Eugene Pickett (1979–1985), aki később az IARF elnökségét is betöltötte (1987–1990).

A nagy-britanniai unitáriusok 1988. évi főtanácsi ülésén az angol, kanadai és egyesült államokbeli unitárius vezetők is részt vettek, akik egyetértettek abban, hogy az 1990. évi IARF-kongresszuson a szervezet jövőjéről fognak tanácskozni. Erre készülve David Usher előzetesen vitaindító tanulmányt küldött szét, ebben öt különböző modellt vázolt fel az Unitárius Nemzetközi Tanács (World Unitarian Council, a továbbiakban WUC) szervezetét illetően.¹¹ Válaszában Geoffrey Head, a brit unitáriusok hangadó vezetője aggódva írta: „*semminek sem*

⁹ Reeves, Gene e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. szeptember 4.

¹⁰ A kiscsoportos megbeszélések (Circle Groups), amelyek az IARF-kongresszusok részeivé váltak, 1987-ben kezdődtek Stanfordban. Két forrása is van a kezdeményezésnek: Gene Reeves, az IARF programfelelőse 1983-ban vett részt először kiscsoportos beszélgetésen, az Egyházak Világtanácsának találkozáján (Reeves, Gene: IARF at a Hundred. In *Centennial Reflections*. Assen, 2001, Royal Van Gorcum. 89.). Mások a RKK által szervezett 1984-es IARF-kongresszuson Japánban, ahol az együttérzés körének (Circles of Compassion) nevezték (Richard Boeke: *Personal Memories of the IARF*. In *Centennial Reflections*. 71). A kiscsoportos megbeszéléseket Frank Robinson vezette be és szervezte meg.

¹¹ Usher, David: *A Discussion Paper concerning the Formation of a World Unitarian Council*. London, Essex Hall, 1-6 Essex Street, September 1989, GAUFCC/ICUU/1.2.

szabad gyengíteni az IARF iránti unitárius elkötelezettséget.”¹² Aggályát sokan mások is osztották, különösen Natalie Gulbrandsen.

A hamburgi ülésen hét unitárius egyház 28 képviselője vett részt. A vitaindító előadást Phillip Hewett, a Vancouveri Unitárius Egyházközség (First Unitarian Church of Vancouver, a továbbiakban FUCV) lelkésze tartotta *Unitárius Világtanács? (A World Unitarian Council?)* címmel. Tulajdonképpen a brit és amerikai nemzetközi kitekintések összefoglalása volt, ezekkel kapcsolatban pedig arra a következtetésre jutott, hogy gyarmatosító jellegük miatt lettek életképtelenek. Az ülés jegyzőkönyve az alábbi szempontok mentén vezetett beszélgetéseket rögzíti: Személyes vagy szervezeti tagságú legyen az esetleg megalapítandó Nemzetközi Unitárius Tanács? Az unitárius mivolt meghatározásának nehézségei; a tanács fenntartásának kérdései; melyek lennének azok a küldetések és célok, amelyeket a már meglévő szervezetek nem fednek le, s amelyek indokolnák az új szervezet megalakulását.

Sok résztvevő érdekesítőnek találta a találkozót, például Doris Hunter UUA-tanács tag vagy Charles Eddis kanadai képviselő. Dianne Arakawa is jelen volt, aki később arra emlékezett, hogy az ülésen: „*Phillip Hewett tanulmánya, majd David Usher javaslata a WUC megalakítására vonatkozóan jelentős támogatásra lelt a jelenlevők körében, beleértve az IARF amerikai szervezetének vezetőit is.*”¹³ John Eichrodt, egy Franciaországban élő unitárius úgy érezte, az unitárius történelem jelentős fordulópontjának volt tanúja. „*Jól emlékszem a remény, a jószándék, a lelkesedés hangulatára, és arra, hogy a kezdeményezést a résztvevők túlnyomó többsége támogatta. Egyetlen aggályunk volt: hogy a UUA nem társul.*”¹⁴

Ez a félelem megalapozott volt. Fél tucat résztvevő is jól emlékezett Schulz UUA-elnök és Gulbrandsen UUA-moderátor és IARF-elnök korábbi viszonyulására. „*Bill Schulz dühösnek tűnt az előadás alatt, de nem szólalt fel. Natalie Gulbrandsen viszont határozottan a kezdeményezés ellen beszélt*” – emlékszik vissza Herman Boerma, a CUC elnöke.¹⁵ „*Jól emlékszem negatív viszonyulásukra*” – vallotta Richard Kellaway. Richard Boeke szerint: „*Natalie azért ellenezte az önálló unitárius világszervezet létrejöttét, mert attól félt, hogy gyengítené az IARF-nek adott támogatást.*”¹⁶ Phillip Hewett is felidézte, ahogy Schulz kifogásolta az

¹² Head, Geoffrey to Usher, David. Essex Hall, 1-6 Essex Street, London, 1989. december 6., GAUFCC/ICUU/1.2.

¹³ Arakawa, Dianne E. e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. szeptember 23.

¹⁴ Eichrodt, John e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. március 3.

¹⁵ Boerma, Herman e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. augusztus 11.

¹⁶ Boeke, Richard e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. augusztus 22.

előadását, és azt: „a UUA nemzetközi tervei elleni támadásként értékelte. Előadása célja egyáltalán nem az volt, bár valóban ugyanazt a hatást érte el.”¹⁷ Schulzot nagyon zavarta az előadás, és nem értette, hogy Hewett miért nem személyesen vele beszélt a gondokról a nemzetközi fórum helyett. Usher szerint: „a UUA nem segített semmiben, nem is biztatott semmivel, hanem kijelentették, hogy nincs se pénzük, se más erőforrásuk e vállalkozás beindításához. Annál meglepőbb volt, hogy alig két hónappal később a UUA elnöke csúcstalálkozót kezdeményezett a világ unitárius vezetőivel.”¹⁸

A hamburgi összejövetel végeredményben úgy döntött, hogy a Nemzetközi Unitárius Tanácsot „ne tekintsek veszélyforrásnak vagy versenytársnak a létező unitárius szervezetekre, úgy mint a GAUFCC-ra, a UUA-ra vagy az IARF-re nézve. [...] Egy szerény szervezetről lehet csak szó, egyéni tagsággal, egy ideiglenes intézőbizottsággal.” E bizottság tagja lett Usher, Arakawa, Hunter, Boerma, Homer Jack és nyolc más személy. Az összejövetel egy óra alatt véget is ért.¹⁹

Bill Schulz a UUA vezetőtanácsának a következő jelentést írta: „Abban állapodtunk meg, hogy óvatos kezdésként megalakul egy egyéni tagságú nemzetközi szervezet, amely hírlapot jelentet meg és az IARF-kongresszusok keretében találkozókat szervez. Ideiglenes vezetőtanácsot választottunk, és egy szerény gyűjtést is végeztünk. Általános vélemény volt, hogy a tanács erőteljes szervezetté fejlődéséhez évek kellenek, ha nem évtizedek. Addig is, véleményem szerint, az unitárius egyházak vezetői közötti gyakoribb tanácskozássra van szükség a nemzetközi unitárius ügyek tárgyában. Ezek a tanácskozások segítenének tisztázni UUA-nak a többi unitárius csoporthoz való viszonya kapcsán támadt félreértéseket, illetve célba juttathatnák a szükségben levő unitárius közösségek részére az amerikai, nagy-britanniai és máshonnan érkezett segítséget. Javaslatokat tehetnének egy hosszú távú tervre is, a mozgalom jövőjét illetően. Tervem ezért most az, hogy a világ unitárius egyházainak előljáróit találkozóra hívjam, valószínűleg Budapestre, 1991. május 3–5. napjaira, unitárius vezetői csúcstalálkozóra.”²⁰

¹⁷ Hewett, Phillip e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. január 24.

¹⁸ Usher, David a UUA vezető tanácsához, 1992. április 9.

¹⁹ A találkozó a hamburgi Basler Hof Hotelben volt, 1990. augusztus 1-jén. Vezetőségi tagok voltak még: Richard Boeke, John Eichrodt, Dorothy Emerson, Phillip Hewett, Ripnar Lygdoh, Szentiványi-Orbók Ilona, Stephen Washburn és Geoff Usher (David Usher testvére).

²⁰ Schulz, William F. válasza a UUA vezetőségének, keltezetlen, kb. 1990 ősze. AHTL, bMs 1015, Founding International Congregations Possibilities.

Unitárius vezetők csúcstalálkozója, Budapest, 1992

A találkozó valóban Budapesten kapott helyet, de a tervezettnél valamivel később, 1992. március 19–22. napjain. Az a remény hívta egybe, hogy a létező unitárius egyházak támogatásával sikerülni fog egy világszintű szervezetet életre hívni. A részvételt az egyházak választott tisztségviselőire korlátozták, egyfelől azért, mert a nagyon hierarchikus romániai és magyarországi egyházak csak vezetőket akartak döntéshozásra delegálni. Másfelől, az anyagi alapok is nagyon korlátozottak voltak, és a kisebb csoportok vezetői részvételének fedezésére nem volt lehetőség.²¹

„A csúcstalálkozó résztvevői egyhangúlag és nyomatékosan támogatták a UUA-t azon törekvésében, hogy az elszigetelten élő unitárius közösségeket tagjainak sorába fogadja.”²² Az erdélyi unitáriusokat Kovács Lajos, Erdő János és Szabó Árpád képviselte, az Egyesült Királyságot Roy W. Smith, a GAUFCC főtitkára és Bill Schulz közeli eszmetársa. Jelen volt Németország, Dánia, India, Ausztrália, Csehország és Dél-Afrika unitárius közösségeinek küldötte is, a Fülöp-szigetektől viszont nem érkezett képviselő.²³ A CUC képviselője John Slattery, a szervezet elnöke indulás előtt megbetegedett és nem tudták helyettesíteni. A kanadai képviselet távolmaradása nagy csalódást okozott egyfelől a CUC tanácsa tagjainak, mivel fenntartásaik voltak a nemzetközi unitárius ügyek korábbi intézésével kapcsolatban, másfelől Bill Schulznak is, hiszen ő is tisztában volt e fenntartásokkal. Több kanadai tanácsstag nehezményezte is a találkozó időzítését, David Usher és Phillip Hewett pedig, akik a nemzetközi kapcsolatok erősítésén fáradoztak, nem kaptak meghívást. A kanadaiak közt elégedetlenséget váltott ki az is, hogy az ülések tervezése és vezetése teljesen a UUA képviselőinek kezébe került. Voltak, akik úgy érezték, hogy a csúcstalálkozónak csupán kirakati jellege volt, aminek nem egy nemzetközi mozgalom elindítása, hanem a UUA világszintű uralmának kiépítése volt a célja.²⁴

²¹ Schulz, William levele Morrison-Reed, Marknak, 2015. december 13.

²² Schulz, 2015. március 22.

²³ Szabó Árpád: *Report on the World Conference of Unitarian Leaders, Budapest, March 19–22, 1992.* (ford. Adorján Noémi). A jelentést a Reverend Church Representative Council-nek írta. A résztvevők között voltak: Natalie W. Gulbrandsen, dr. Charles Gaines, Melvin Hoover az AEÁ-ból, Vladimir Strejček Csehországból, Preben Bovin Dániából, Ernst Monike és Wolfgang Jantz Németországból, Sunrit Mullick és Ripnar Lyngdoh Indiából, Robert Steyn Dél-Afrikából, Allen Kirby Ausztráliából, Szentiványi Ilona és a szervezők: dr. Ferencz József, ifj. Bartók Béla és Bencze Márton Magyarországról.

²⁴ Campbell, Ellen e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. szeptember 6. és 21.

Az első estén a vendégeket ifj. Bartók Béla magyarországi főgondnok köszöntötte, majd vacsora előtt „William Schulz, Charles Gaines és Melvin Hoover áttekintette a konferencia céljait és programtervét.”²⁵ Másnap reggel a résztvevők bemutatkoztak, bemutatták otthoni közösségüket is, és elkezdődött a közös munka egy új nemzetközi szervezet küldetésnyilatkozatának felvázolására. Szombat reggel Roy Smith tartott előadást *Figyeljünk a stratégiánkra!* címmel. Az elérendő célok közé az alábbiakat sorolta: „Azt szeretnők, ha a helyi unitárius közösségek lélekszáma növekedne. Azt szeretnők, ha nemzeti egyházaink erősödnének. Azt szeretnők, ha az unitárius vallás jobban terjedne, és nemzetközi hatása is növekedne. Egymás mellé akarunk állni, hogy másokat is, újakat is biztatni tudjunk.”²⁶ Majd a mindenki számára nyilvánvaló aggályokkal és kérdésekkel folytatta: „Meg kell határoznunk, hogy kik lesznek a tagok, és milyen szervezési modellt választunk. A vezetést egy tanácsadó testületre bizzuk vagy egy végrehajtó bizottságra? A kapcsolattartás és az ülésezés angol nyelven folyik? Milyen anyagi szükségletei lesznek az új szervezetnek?” Végül ő is hangsúlyozta, amint sokan mások, hogy „az IARF-fel való kapcsolatunk ne legyen veszélyeztető vagy kompetitív jellegű: inkább pozitív, támogató és együttműködő.”²⁷

Roy Smith kérdései hasonlóak voltak azokhoz, amelyeket korábban David Usher is megfogalmazott, s amelyekkel három évvel később az ICUU-nak valóban szembe kellett néznie. Szabó Árpád szerint a budapesti összejövetel közvetlen folytatása volt a nagy-britanniai unitárius főtanácson 1987-ben hozott határozatnak, sőt azoknak a tárgyalásoknak is, „amelyek a következő években az angliai, amerikai és kanadai összejövetelek keretében és végül a hamburgi IARF-kongresszuson történtek. Mindenki lelkesen támogatta a nemzetközi tanács gondolatát, hiszen e szervezet szükségessége mindenütt erősen érződött – igaz, a részletek némelyikével kapcsolatosan kétségek is felmerültek, például a szervezeti forma, a képviselet és az anyagi támogatás területén.”²⁸ A UUA vezetői azonban mindezt másként látták.

A csúcstalálkozó után David Usher levelet írt a UUA tanácsának, amelyben összegezte azon magánszemélyek tapasztalatait, akik az UUA 1991. évi főtanácsi ülésén Az Unitárius Nemzetközi Szervezet Megalakításának Pártfogói (Advocates for the Establishment of an International Organisation of Unitarians, a további-

²⁵ Campbell, Ellen e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. szeptember 6. és 21.

²⁶ Smith, Roy W.: *Focus on Our Strategy, World Summit of Unitarian Leader, Budapest, Hungary, 19–22 March 1992*, Essex Hall, 1-6 Essex Street, London, GAUFCC/ICUU/1.1. 1.

²⁷ Uo. 2–3.

²⁸ Szabó Árpád: *Report on the World Conference*.

akban AEIOU) néven munkacsoportot alapítottak. „Az AEIOU tagjai a csúcstalálkozót előrevivő lépésként értékelték. Véleményünk azonban az, hogy a tárgyalási folyamatba minél több embert be kell vonni. A tanácskozásokban helyet kell biztosítani minden nemzeti egyház képviselőének, hogy magukénak érezzék az alakuló szervezetet.” Usher arra biztatta a UUA tanácsát, hogy: „vegye ki a részét az unitárius világszövetség létrehozásának munkájából, amelynek keretében mindannyian hittestvérekként szolgálhatjuk egymást.”²⁹

Bill Schulz tudatában volt annak, hogy a UUA intézkedéseinek volt kritikus fogadtatása is. Még az 1990. évi IARF kongresszus után a UUA tanácsnak írt jelentésében azt írta: „A UUA-nak azért kell vezető szerepet vállalnia e folyamatban és azért jó az Amerikán kívüli közösségek tagszervezetté fogadásának gyakorlata is, mert a miénk az egyetlen unitárius közösség a világon, amely még viszonylag korlátozott anyagi lehetőségeivel is támogatást tud nyújtani ezen új közösségeknek.”³⁰

A meglátásait ért kritikákkal kapcsolatban Schulz így folytatta: „Egyesek ellenzik a külföldön élő unitárius közösségek befogadását tagjaink sorába, mert ezáltal az imperializmus gyakorlatát kockáztatjuk, és saját kultúránk értékeinek ráerőltetését más kultúrákra. Szerintem azonban a gyarmatosító gondolkodás éppen azt feltételezné, hogy mi tudjuk, mi jobb számukra, ezért meg akarjuk őket védeni az észak-amerikai kulturális hatásoktól. Azért téves ez az eszmefuttatás, mert nem látja be annak a valóságát, hogy a mi meglátásaink és értékeink is határozottan átalakulnak a más kultúrákkal való érintkezés rendjén. [...] Mások azért nem javasolták a külföldi gyülekezetekkel való foglalkozást, mert nem tudunk nekik teljes körű szolgáltatást nyújtani. S mert nem tudunk, másodrangú közösségek lesznek. Ha meg megpróbáljuk, akkor el fogjuk hanyagolni az észak-amerikai közösségeket. A helyzet azonban az, hogy a UUA kebelében már régóta működnek amerikaiakból és kanadaiakból szervezett közösségek külföldön, amelyeket szintén nem tudunk azonos szinten támogatni. Az ő esetükben miért nem javasolta senki az egyenlőtlen támogatás elvén való kizárást vagy fel nem vételt? Nem beszélve arról a tényről, hogy Észak-Amerikában is sok olyan közösségünk van, amelyeket nem sikerül egyenlően szolgálni.”³¹

Schultz szándékai ellenére a UUA-tanács egyes tagjaiban, a lelkészek között és főként a kanadaiakban növekedett az elképzelései iránti nemtetszés. „A szabályzat azt célozta meg, hogy a világon máshol élő unitárius gyülekezeteknek lehe-

²⁹ Usher, 1992. április 9.

³⁰ Schulz a UUA vezetőtanácsához, keltezetlen.

³¹ Uo.

tősége legyen a UUA-hoz való csatlakozásra – erre fel Schultz kitűzte nemzeti zászlóikat a főhatóság bostoni irodájában!” – emlékezett vissza Phillip Hewett. Schulz szerint nem így volt: „a zászlók kitűzése a UUA azon törekvését jelképezte, hogy szervezeti életében is jelezze a tágabb közösség iránti elkötelezettségét. Ezért tűztük ki többek között az ENSZ zászlóját is.”³² A külső értelmezés azonban esetenként igen eltérő volt. Art Ungar, a UUA tanácsának tagja kínosnak tartotta a lépcsőházban felállított zászlók képét. „A tanács több tagja is úgy érezte, mintha a zászlók Nagy-Britanniát és gyarmatait jelképezték volna” – mondta Doris Hunter. Richard Kellaway úgy látta, Bill Schulz birodalmi elnöksége csatlósok sorakozását várta a UUA védőpajzsa alá. Hát nem valósította meg már azt a Fülöp-szigeteken? – kérdezte.³³ Charles Eddis, a CUC első elnöke azt mondta: „ez az imperialista álom Pierre Elliot Trudeau metaforáját juttatta eszébe az elefánttal egy ágyban alvó kiségről, amelyben az AEÁ-at jelképezi az elefánt, míg az egér Kanadát.”³⁴

Schulz kitartott amellett, hogy nem erről volt szó. „A cél sohasem az volt, hogy a UUA-t erősítsük a nem észak-amerikai gyülekezetek számának növelésével. Az én tervem az volt, hogy a UUA – és mivel tagjainak 95%-a amerikai volt, ez esetben ez amerikaiakat jelent – lássa be kiváltságos helyzetét, és ossza meg erőforrásait annak érdekében, hogy az unitarizmus ne csak a fejlett világban elérhető vallás legyen. Ha ennek érdekében külföldi egyházközösségeket kellett a UUA keretébe fogadni, akkor elértük a célunkat. Ha elszigetelt közösségeket kellett támogatnunk, akik történetesen nem akartak a UUA tagjai közé tartozni, az is teljesen rendben volt. Ha pedig a cél eléréséért a UUA-t világszintű egyházi szervezetté kellett volna átalakítani, azt is támogattam volna.”³⁵

Ennek ellenére a UUA tanácsának egyes tagjai úgy érezték, hogy kérdéseikre nem kaptak választ. 1992 decemberében kelt beadványában Art Ungar, a tanács tagja közigazgatási jellegű aggályokat fogalmazott meg: „Attól tartunk, hogy elvárásokat fogalmazunk meg anélkül, hogy világos tervünk lenne, miként akarunk ezeknek megfelelni. Jó példa erre a fejlesztési főosztály igazgatójának, Charles Gaines-nek az esete, aki a nyár folyamán ideje felét nemzetközi ügyekkel töltötte, összegző jelentését viszont az érintettek teljesen meglepődve fogadták. A tanács

³² Schulz, 2015. december 13.

³³ Kellaway, Richard e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. augusztus 12.

³⁴ Eddis, Charles W.: UU minister is a Unitarian. In Weaver Horton, Linda (ed.): *Guarding Sacred Embers: Reflections on Canadian Unitarian and Universalist History*. Toronto, 2011, Canadian Unitarian and Universalist Historical Society. 244–245.

³⁵ Schulz, 2015. március 22.

csaknem minden tagja támogatja az unitárius univerzalizmus kiterjesztését más országokra is, azonban azt szeretnők látni, hogy a UUA ellenőrzése alatt tartja nemzetközi vállalásainak következményeit, és nem csak esetszerűen válaszol a felmerülő lehetőségekre.”³⁶

Két hónappal később David Usher más jellegű aggályokat fogalmazott meg a *First Days Record* című folyóiratnak elküldött tanulmányában. „A legfontosabb az lenne – írta –, hogy az unitarizmus nemzetközi szinten felvirágozzon.”³⁷ Úgy látta, e cél felvállalásával szinte mindenki egyetértett. Zavarba ejtőnek találta azonban: „a UUA alapvető elképzelését a nemzetközi unitarizmus megsegítésére vonatkozóan.” Két ellentétes modellt azonosított. Az első: „egy szövetség, amelynek keretei között a tagedyházak egyenlő partnerekként találkoznak közös ügyeik tárgyalására.” A második egy imperialista szerkezetet: „amelyben egyik tagszervezet a felelősséget viseli, és ellenőrzést gyakorol a többiek felett. A hatalom központosított, a tagok a középponttal állnak csak kapcsolatba, egymással nem.”³⁸ Úgy vélte, hogy a UUA ezen utóbbit választotta „saját nemzetközi tekintélyének és hatékonyságának növelésére”, azonban: „a UUA tanácsának tagjai még keresik a megoldásokat, még birkóznak e kérdéssel, a végeredmény pedig teljesen bizonytalan”.

Bill Schulz utólagosan úgy értelmezte a kérdést, mint ami a gyarmati rendszerek és birodalmi magatartások általános jellemzői felől megközelíthető. „Az első sajátosság az, hogy a kapcsolat kényszerítő természetű, ahol a nagyobb akaratát ráerőszakolja a kisebbre. A második, hogy a kapcsolat kizsákmányoló jellegű, ahol az erősebb nyereséget szerez a gyengébb kárán. A harmadik, hogy a kapcsolat manipulatív, ahol az erősebb ellenőrizni akarja a gyengébbet. Ezek közül a UUA akkori magatartására egyik sem volt jellemző!” Példának a Fülöp-szigetekbeli egyházzal való kapcsolatot hozta fel. „A UUA tagjává való válás ötlete kizárólag a UUCP részéről merült fel. Hát nem lett volna lekezelő, ha visszautasítottuk volna kitarató kérésüket a teljes jogú UUA-tagság jóváhagyásáról? Ugyan milyen nyereségeket zsebelt be a UUA a UUCP-től, leszámítva a közösségeink kölcsönös erősödését? Mindezek fényében komolyan kérdezem, a retorikai cikornyákon és az amerikai sztereotipizáláson túl, milyen valós igazolását látjuk a gyarmatosítás és a birodalmi gondolkodás vádjának? Ha az én vezetői jövőképem megvalósult volna,

³⁶ Ungar, Art: *Irányelvek a nemzetközi gyülekezetekre vonatkozóan (Policy on International Congregations)*, 1992. december 2., AHTL, bMs 1015, Founding International Congregations Possibilities.

³⁷ Usher, David: *International Unitarianism. First Days Record*, 1993/2. 40.

³⁸ Uo. 41.

és a UUA még több Amerikán kívüli egyházközséget fogadott volna be, az csökkentette volna az amerikai hatalmat a UUA-ban, nem pedig növelte volna. Gyenge stratégiája lett volna ez egy gyarmatosító törekvésnek...”³⁹

A *First Days Record*-ban közzétett tanulmányában Usher ezek után azt boncolgatta, mi volt a baj a UUA és a CUC kapcsolatában. „A kanadai unitáriusoknak folyamatosan arra kellett emlékeztetniük az Egyesült Államokban élő hittestvéreket, hogy ők egy másik országban élnek, amelynek más a kultúrája, politikai és nevelési rendszerei. Ha még ezt a választóvonalat sem lehetett könnyen megőrizni, imperialista előítéletek nélkül, mennyivel nagyobb volt a kockázata az érzékeny sajtóságok lábbal tiprásának a többi kapcsolatban, a távolabb élőkkel való viszonyban, még a legjobb szándékok ellenére is!”

A UUA magatartását imperialistának nevezni valóban problémás vállalkozás volt. Először azért, mert nyilvánvalóan pejoratív üzenete volt – mindenkinek, aki a 60-as években tiltakozott az Egyesült Államok vietnámi háborúja ellen, az *imperialista* szitokszó volt. Kimondása azonnal védekezést váltott ki, nem pedig párbeszédet. Másodszer azért, mert a fogalmat pontatlanul használták: a UUA-val való összefüggésben valóban nem volt ellenőrző vagy kényszerítő jellege. Harmadszor azért, mert semmit nem lehet megnevezni, ami a UUA hasznára vált volna, leszámítva talán a presztízst.

Amit viszont az imperialista jelző használata jól visszaad, az a UUA intézményi szükségleteinek azon jellemzője volt, hogy uralkodjon. Amikor az 1969-es főtanácsi ülést a feketék öntudatosodását biztató mozgalom „eltérítette”, a helyszíni következményeknek a kanadaiak éppúgy ki lettek téve, mint az IARF-kongresszus résztvevői. A tumultusban jelentőségüket veszített kérdések között viszont nagyon fontosak is voltak. Például az, hogy a CUC kanadai főtanácsi ülésén kevéssel azelőtt szavaztak a UUA szervezetéből való kiválásról és a CUC önállóságának helyreállításáról. Bár a javaslatot akkor pár szavazat miatt nem sikerült érvényesíteni, egy másik határozat viszont a kanadaiak UUA iránti elégedetlenségéről túlnyomó támogatást kapott. Nem jártak jobban az IARF küldöttei sem, akiknek kongresszusát azért kapcsolták egybe a UUA főtanácsi ülésével, hogy megpróbálják serkenteni az IARF iránti amerikai érdeklődést. „Az ülés után az IARF végrehajtó bizottsága úgy határozott, hogy soha többé nem szervezik egy időben a kongresszust más rendezvénnyel. A UUA-ülések olyan ele-

³⁹ Schulz, 2015. március 22.

*venek voltak, sőt helyenként robbanékonyak, hogy mellettük az IARF-összejövetelek jelentéktelennek mutatkoztak.*⁴⁰

A UUA-vel való „együttélés” a kanadaiak és az Amerikán kívüli más unitáriusok számára is állandó frusztráció forrása volt. A UUA-személyzet kiváló képzettsége ellenére az amerikai szűklátókörűség folyamatosan megmutatkozott. A kanadaiak részéről az amerikaiak neveléséhez szükséges energia és türelem a feketék kényszerhelyzetéhez volt hasonlítható, akik örökké abban a helyzetben voltak, hogy oktatniuk kellett a fehér unitáriusokat a faji elnyomás mibenlétéről. A többség szükségletei rendszeresen kisajátították a napirendet, és elvonták a figyelmet a kisebbség sajátos gondjairól, legyen az filippínai, hispániai, afrikai amerikai vagy kanadai természetű. Ugyanígy a CUC-nak is folyamatosan alkalmazkodnia kellett a minden egyes UUA-vezetőségváltással módosuló irányelvekhez, sőt még a költségvetési döntésekhez is, amelyek felett kevés befolyással rendelkezett. Ezzel egy időben a kanadai unitárius vezetés legragyogóbb elméi mégis vonzódtak a UUA programjaiban és az egyházkörökben való önkéntes szolgálatra. Amerika olyan emberi erőforrásokat vont el, amelyeket máskülönben a kanadai szükségletekre lehetett volna fordítani. Az általános következmény az lett, hogy a CUC energiáinak nagy részét a UUA olyan gondjainak kezelése emésztette fel, amelyeknek vajmi kevés kanadai jelentősége volt. Csaknem minden kanadai unitárius cselekmény a UUA egészét és annak tagságát szolgálta, ennek pedig imperialista jellege volt abban az értelemben, hogy nem hagyta szóhoz jutni az otthoni szükségleteket.

A UUA hatalmi szükségletei más formában is megmutatkoztak. A Fülöp-szigeti, kanadai, európai, erdélyi és indiai unitáriusok elsősorban az amerikaiakkal és a britekkel voltak kapcsolatban, és nem egymással. Phillip Hewett erről úgy fogalmazott: *„ahogy a küllők is a kerékagyból indulnak ki és a kapcsolatnak szigorúan csak két vége van, ugyanúgy nem volt közvetlen viszony a nem amerikai unitáriusok között.”*⁴¹ Az 1992. évi unitárius csúcstalálkozót is a UUA fejlesztési főosztálya szervezte – ez a tény már önmagában is azt a látszatot keltette, hogy a UUA szabta meg a tárgysorozatot, és az ülés az amerikai unitáriusok növekedési terveinek része volt.

Nem David Usher volt az egyedüli, aki a Schulz-vezetést imperialistának nevezte. Ő maga is jól tudta, hogy ez egy erős kifejezés volt, amely védekezést vált

⁴⁰ *Annual Report 1969.* London, The General Assembly of Unitarian and Free Christian Churches.18.

⁴¹ Hewett, Phillip: *Possibilities and Pitfalls of Unitarianism as a World Religion.* é. n. [1992.] 12.

majd ki – mégis használta. Miután az együttműködés nem tűnt valószínűnek, az ausztrál Usher inkább e nyers kifejezést választotta, mint valami diplomatikust. Az ausztrálieiak szokimondó pimaszságukról híresek, a kanadaiak diplomatikus kedvességükről – ez esetben a kanadaiak mégis készségesen támogatták az ausztrál véleményt. Amikor az AEIOU-munkacsoportot megszervezték, a tizenkét alapító tag közül három kanadai volt. Vajon az a tény, hogy mindkét nemzet brit gyarmat volt, nem járult hozzá e párhuzamos érzékenység és a hatalom iránti óvatosság egy időben való kialakulásához? Vagy Usher azért választotta a provokációt a kiegyezés helyett, mert – amint megvallotta – bosszantotta az a tény, hogy hat év előkészítés után éppen őt nem hívták meg a csúcstalálkozóra?

Ironikus helyzet alakult ki. Teljes egyetértés volt abban, hogy az unitáriusoknak szükségük volt egy olyan, a kommunikációt és találkozást elősegítő nemzetközi fórumra, ahonnan megfelelően koordinálhatták szolgálataikat azért, hogy az unitarizmust világszinten is erősebbé tegyék. Egyértelműen szükség volt egy olyan szervezetre, amelytől az újonnan alakult nemzeti csoportok segítséget kérhettek. Pénzügyi forrásokra is szükség volt, ezért a UUA támogatása döntő fontosságú volt. Kezdetben a nézeteltérések fő oka az volt, hogy jó stratégia-e a külföldi egyházközségek UUA taggá fogadása. Ez a megosztó kérdés alapvető zavarokat okozott a kapcsolattartásban is. A legtöbb párbeszéd pedig nem a jobb megértéshez, hanem inkább kölcsönös frusztrációhoz és személyes bizalmatlansághoz vezetett.

1992 júniusában, az unitárius vezetők csúcstalálkozóját követően, a UUA főtanácsa a kanadai Calgaryban ülésezett, itt az AEIOU-munkacsoport is találkozót tartott. Usher korábban azt jelezte csoporttársának, Dorothy Emersonnak, hogy ellenállás várható a Nemzetközi Unitárius Tanács létrehozása ügyében. Az ülésen több mint húsz személy vett részt, közöttük Dianne Arakawa és Ellen Campbell, a CUC új ügyvezető igazgatója. Emerson szerint akkor kezdődött a feszültség, amikor Bill Schulz és Natalie Gulbrandsen: „*az ülés megnyitása után a terembe lépett, hogy megakadályozzák a javaslatot.*”⁴² Komor jelenlétükre Dianne Arakawa is jól emlékezett, és arra is, hogy amíg a többség teljes egyetértésben volt a tennivalókat illetően, addig a UUA-vezetők ellenezték azokat.

Schulz úgy értékelte a helyzetet, hogy egy segítségnyújtó nemzetközi szervezet kiépítéséhez évekre van szükség. Nyilvánvaló volt számára és mások számára is, hogy a UUA támogatása nélkül semmi nem mozdulhat előre. Schulz azzal is tisztában volt, hogyha egy közösség tagjai között jelentős eltérések vannak, akkor mindig lesznek olyanok a kevésbé erősek között, akik nem bíznak a erősebb-

⁴² Emerson, Dorothy e-mail-je Morrison-Reed, Marknak, 2015. november 20.

bek indítékaiban, és megkérdőjelezi azokat. Ennek ellenére továbbvitte akaratát a UUA nemzetközivé tételének érdekében. Természetesen sok ellenállásba ütközött: az IARF egyesült államokbeli tanácsa, a UUA tanácsának egyes tagjai, az AEIOU és a kanadaiak részéről. Ha beleegyezett volna abba, amit az IARF-esek és az AEIOU-sok kértek, az lelassította volna jövőképe megvalósítását. A továbblépést választotta hát, ahol inkább a célokra összpontosított, mint arra, hogy más elképzeléseket is befogadó stratégiát építsen ki.

Eljárása túl keménykezűnek tűnt azok számára, akiknek látszólag kevesebb hatalma volt, és akiknek nem kérdezte meg a véleményét. Ahogy az ellentábor tagjaiban véleményük semmibe vétele miatt nőtt az elégedetlenség, úgy nőtt a UUA tervei iránti ellenállás is. Schulz terveit a befolyásos unitáriusok és univerzalisták egy csoportja újkori gyarmatosításnak nevezte. Attól kezdve, hogy a UUA-vezetés mandátuma utolsó évébe érkezett, nem volt építő jellegű közös előrelépés. Vajon hogyan tudtak a dolgok idáig fajulni?

A nemzetközi unitárius szervezet előkészítéséről írt beszámolójában Szabó Árpád azt írta, hogy a budapesti csúcstalálkozón „*egy nemzetközi unitárius szövetség létrehozását elvetették, mert az minden tekintetben gyengítette volna az IARF-et.*” Ahelyett a nemzeti vezetők rendszeres összejövetelét határozták el úgy, hogy az összhangban legyen az IARF-kongresszusok időpontjával. „*E tanácskozások közötti tevékenységek irányítása érdekében egyeztető bizottságot hoztak létre.*”⁴³

Az unitárius vezetők második csúcstalálkozóját 1994. február 24–27. napjaira tervezték. A UUA fejlesztési főosztálya az anyagi alapok előteremtésének felmérésével meg is kezdte a találkozó előkészítést. Úgy gondolták, hogy a résztvevő egyházakat is megkeresik az ügyben. Egy javaslat szerint a UUA fizesse az amerikaiak költségét, a CUC pedig a kanadaiakét. A második találkozásra végül soha nem került sor, nem volt, aki a megkezdett projektet továbbvigye: Natalie Gulbrandsen és Bill Schulz mandátuma 1993-ban lejárt, Roy Smith pedig 1994-ben nyugdíjba ment. 1994-től a UUA új vezetése már más szempontok szerint folytatta a nemzetközi kapcsolattartást.

A bekövetkező változásokat a UUA 1992-es új programja tartalmazta. A Calgaryban tartott főtanácsi ülésen határozatba foglalták az unitárius univerzalizmus faji és kulturális sokszínűségét, és létrehoztak egy ezzel a kérdéssel foglalkozó munkacsoportot. Tagjai, a UUA alkalmazottaival közösen, együttműködtek a Crossroads Ministry nevű, a fajgyűlölet felszámolásán dolgozó társasággal. A fehérek privilégiumait, a hatalmi visszaéléseket és az intézményes fajgyűlöletet

⁴³ Szabó: *Report on World Conference.*

vizsgáló közös elemzéseik a UUA nemzetközi viszonyrendszerét olyan mértékben érintették, ahogyan azt korábban senki nem képzelte volna.

Unitárius Univerzalista Testvéregyházi Tanács (UUPCC)

Az EUU és a CUC szervezeti növekedésével egy időben Kelet-Európában nagy változások kora kezdődött. 1989 augusztusában, kevéssel a Fülöp-szigeteki egyház UUA-taggá válása után, Magyarország megnyitotta nyugati határait állampolgárai és más kelet-európaiak Ausztriába távozása előtt. Ezzel kezdetét vette a *Vasfüggöny* lehullása. Decemberben megbukott Ceaușescu uralma Romániában, és nemcsak a határok nyíltak meg, hanem megszűnt a magyar kisebbséget fenyegető nemzeti és kulturális népiirtás veszélye is.

A UUA főtanácsa már 1988-ban elítélte a romániai falurombolást célzó terveket. Schulz és Gulbrandsen már akkor Erdélybe szeretett volna utazni, egy amerikai és egy kanadai kongresszusi képviselő társaságában. Céljuk az volt, hogy közelebbről megvizsgálják ottani hittestvéreik életét, és tiltakozzanak a magyar falvak tervezett megsemmisítése ellen. A belépési engedélyt azonban többszörösen megtagadták tőlük. Ceaușescu kormányának megdöntése után viszont azonnal lehetőség nyílt a vízumszerzésre, így Schulzék 1990 januárjában át tudták lépni a román országhatárt. Amikor megkérdezték Kovács Lajos püspököt, miben segíthetnek a leginkább, azt a választ kapták, hogy indítsák újra a testvéregyház-programot, amely az I. világháború után 112 amerikai és erdélyi unitárius egyházközséget kapcsolt egybe. Hazatérésük után Gulbrandsen és Schulz a UUA minden egyházközségét megszólította a testvéregyházközségi program újraindítása érdekében. A válasz azonnali és eredményes volt.⁴⁴ Fél évvel később, az IARF 1990-es hamburgi kongresszusát követően, Gulbrandsen négy autóbusznyi unitárius társaságában látogatta meg a Csehszlovákiában, Magyarországon és Romániában élő hittestvéreket.

Amióta a UUA keretében 1970-től megszűnt a Tengerentúli és Vallásközi Iroda (UUA Office of Overseas and Interfaith Relations, a továbbiakban OOIR) tevékenysége, a nemzetközi kapcsolatokat a fejlesztési főosztály vette át – ez lett az új testvéregyházi program koordinációs irodája is. Igazgatója, Charles Gaines arról számolt be, hogy még 1991-ben William Schulz kérésére elkísérte Vladimir

⁴⁴ Hopper, C. Leon: *Partner Church Council – Mission and History Perspective in Partnering*. A testvéregyházközségi hálózat kialakítását célzó műhelymunkán elhangzott előadás, 1998. március 5. Ez a bekezdés a 3–4. oldal tartalmát parafrázálja. <http://www.uupcc.org/who-we-are/about-uupcc>. Megnyitva: 2016. szeptember 30.

Strejčeket Prágába, hogy ott a Cseh Unitárius Egyházzal (Czech Unitarian Association, a továbbiakban CUA) megegyezzenek Strejček egyházfővé való ki-nevezéséről.⁴⁵ 1992 márciusában Gaines készítette elő az unitárius csúcstalálkozót, az év végén pedig tervezetet fogalmazott meg a UUA hozzájárulásáról a nemzetközi munka szervezési költségeihez.

Ezzel egy időben Art Ungar, a UUA tanácsának tagja a fejlesztési főosztályt felügyelő bizottságnak küldött beadványában aggályait fogalmazta meg: *„Több tisztánlátás kell ahhoz – mondta –, hogy az alkalmazottak nemzetközi kapcsolat-építésre szánt munkaidejét megállapíthassuk. Önkénteseink fél-alkalmazott viszonyban vannak, költségeiket fedezzük, de fizetést nem kapnak. Amikor többé nem lesznek képesek folytatni e szolgálatot, munkájukat rendes alkalmazottak veszik majd át? A frissen létrehozott testvéregyházi program körülbelül 150 gyülekezetünket kapcsolja egy-egy romániai közösséghez. Ha a jelenlegi önkéntesek nem fogják tovább végezni az ezzel járó munkát, akkor a UUA vezérkarának alkalmazottai vállalják a feladatok elvégzését?”*⁴⁶

1993 januárjában a UUA tanácsa túlzottnak találta Gaines munkaidejének nemzetközi ügyekre fordított arányát. Megszüntette hát ezirányú felelősségét, és felszólította őt, hogy a fejlesztési munkában Észak-Amerikára összpontosítson. Annak érdekében, hogy a testvéregyházi kapcsolatok ne omoljanak össze, Leon Hopper, Gellérd Judit és Richard Boeke közel 100 meghívót küldött egy, az 1993. évi főtanácsi ülésen tartandó tanácskozásra. A találkozón közel 30-an vettek részt, és megalakították az Unitárius Univerzalista Testvéregyházi Tanácsot (Unitarian Universalist Partner Church Council, a továbbiakban UUPCC), egy év után pedig be is jegyeztették. Első elnöke Leon Hopper, ügyvezető titkára pedig Gellérd Judit volt. A UUPCC megszületése kreatív válasz volt a UUA bizonytalan nemzetközi politikájára. Kreatív jellege máig megmaradt, pedig időközben a program kiterjedt más országokra is, és közel kétszáz testvéregyházi kapcsolatot segít szolgálatában.

John Buehrens, az UUA új elnöke írta, hogy: *„a UUPCC megjelenésével az IARF megszűnt az erdélyi unitáriusokkal való tapasztalatcsere kizárólagos fóruma lenni.”*⁴⁷ Natalie Gulbrandsen végig attól tartott, hogy az ICUU aláaknázza az IARF misszióját, de meg lehet kockáztatni azt a kijelentést is, hogy a UUPCC

⁴⁵ Gaines, Charles levele Sebens, Jeffnek és Patriciának, 2001. április 18. Téma: A Different perspective on Vladimir Strejček, AHTL, Charles Gaines, Box 2101005, International Work 1990–2000, *Vladimir Strejček – Unitaria Czech Republic* elnevezésű file.

⁴⁶ Ungar, Art a fejlesztési főosztályhoz, 1992. december 2.

⁴⁷ Buehrens, John e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2013. január 12.

hatása a vártnál erőteljesebb volt. Ennek egyik magyarázata az, hogy a testvérkapcsolatok nagyon erőteljes személyes élményeket tudtak nyújtani. Leon Hopper így foglalta össze ezeket: „A UUA nagyon meglepődött, nem is annyira az amerikai egyházközségek érdeklődésén, mint inkább az alakuló kapcsolatok nagy számán és azok érzelmi telítettségén. A kezdeti elvárások a globális kapcsolatokra és a kommunikációra irányultak, és senki nem számított a személyes és anyagi erőforrások olyan áradatára, mint amilyen következett. A kapcsolatok első hullámát követő években a tevékenységek robbanásszerű növekedését tapasztaltuk, sőt személyes szálak szövődtek amerikaiak és erdélyiek és közösségek között. Megnőtt az Erdélybe utazók száma is, ezáltal még inkább elmélyültek a személyes kapcsolatok.”⁴⁸

A UUPCC újszerű módot kínált az amerikai és kanadai unitáriusoknak a Kelet-Európában élő hittestvéreikkel való kapcsolattartásra. Az IARF évtizedekig töltötte be ezt a szerepet, de sajátos módon: intellektuális fórumként, amelyet előadások és kiscsoportos megbeszélések jellemeztek, s amely csak kevés személyt vonzott a szabadelvű vallásról való eszmecsere kínálatával. Ráadásul olyan korban tette ezt, amikor a nemzetközi hálózatokat az unitárius és univerzalista vezetők építették. Ezzel szemben a UUPCC sokkal több embernek biztosított lehetőséget a részvételre. Átlagosnak számító unitárius felnőttek és gyermekek, gyülekezetek, sőt vallásoktató programok tudtak bekapcsolódni egy sokkal személyesebb tapasztalatba, amely gyakorlati dolgokra összpontosított. A sors iróniája, hogy Gulbrandsen ellenezte ugyan az ICUU megalakulását, de éppen ő volt az, aki elindította a UUPCC-t!

1993-ban, a UUPCC megalakulásának évében a kaliforniai Oakland és az erdélyi Oklánd gyülekezeti testvérkapcsolatából született meg *Az aratás reménye* (Project Harvest Hope, a továbbiakban PHH) nevű program. Az 1990-es évek posztkommunista Romániájában a két gyülekezet az unitarizmus szülőföldjén álmodt az önrendelkezésről, a fenntartható gazdálkodásról és a társadalmi megújulásról, az álom pedig jó néhány megfogható gazdasági fejlesztési projekt útján valósult meg. A projekt révén még több észak-amerikai kapcsolódott be a nemzetközi programokba.

Mind a PHH, mind a UUPCC nehézségekbe ütközött a gyülekezetek közötti kapcsolatok fenntartásában. Ennek egyik oka a kulturális különbségekben, másik a gazdasági, pénzügyi helyzetükben gyökerezett. Ezek az egyenlőtlenségek nagyon hasonlítottak azokhoz, amelyekkel csakhamar az ICUU-nak is szem-

⁴⁸ Hopper, C. Leon: *Partner Church Council – Mission and History Perspective in Partnering*.

be kellett néznie. Pap Mária erdélyi unitárius lelkész írta: „*Van egy alapvető gazdasági egyensúlytalanság ezekben a viszonyokban, ami úgy hozza hatalmi helyzetbe az amerikai felet, hogy az mindkét félnek nehezebbre esik. A pénzt adományozó gyülekezet néha elvárja, hogy beleszólása legyen annak felhasználásába. A közös projektekben való együttműködés csak akkor volt sikeres, amikor előzetesen megegyeztek a felek a pénz felhasználásának minden szakaszáról. Ha az egyeztetés elmarad, félreértés és keserűség a következménye.*”⁴⁹

A nemzetközi unitárius és univerzalista kapcsolatok már javában zajlottak, amikor 1993 júniusában John Buehrens a UUA elnökévé választották. Előde, William Schulz, már alelnökként, később elnökként is sok időt és energiát fektetett a nemzetközi kapcsolatok fenntartásába. Tevékeny szerepet vállalt az IARF-ben, a UUCP-ben, a CUC-ban és az EUU-ban, később az indiai Holdeen Alapban, az UUPCC-ben. Schulz a lehetőségek bőséges tárából válogathatott, amikor válaszolni próbált egy sor igényre és elvárásra, ám az eredmények sorsának alakulását a legjobb szándék mellett sem lehetett előrelátni.

Buehrens jövőképe teljesen más volt. Ő főként Dianne Arakawa, Art Ungar, Doris Hunter és Homer Jack tanácsaira épített. Schulz óvatos volt Usherrel kapcsolatban, Roy Smith-hez hasonlóan ő sem támogatta olyan nemzetközi testületet, amelyet Usher vezet.⁵⁰ Buehrens ezzel szemben azonnal megbízta Ushert, hogy: „*tartsa szemét a UUA nehezebben működő kapcsolatain, figyeljen az olyan külföldi egyházközösségekre, mint pl. az újjélandi Auckland közössége.*”⁵¹ Usher munkájával Buehrens meg volt elégedve, és a választási kampányában is beszélt arról, mennyire „*jónak tartotta a nemzetközi tanácsot.*”⁵²

Buehrens csakhamar megértette a Fülöp-szigetieknek és más külföldieknek adott UUA-tagság gyarmatosító jellegű vonatkozásait. Számára a fő kérdés az volt, vajon hogyan tud egy angolul nem beszélő, nagyon eltérő kulturális, politikai és gazdasági környezetben élő egyház beleolvadni a UUA-ba. Tisztában volt az EUU-val kialakult feszültségekkel is, amelyeknek egyik oka az volt, hogy az EUU-gyülekezetek tagsági díjat fizettek az UUA-nak, de nem volt képviselőjük a Főtanácsban és csak korlátozott szolgáltatásban részesültek. Mindezek mi-

⁴⁹ Pap Mária: Partnerships: Belonging as Collaboration, Mutuality and Accountability. In Jill K. McAllister (ed.): *Belonging: Our Unitarian Identities and the Nature of Our Relations, Proceedings of the 3rd ICUU Theological Symposium, Kerkade, the Netherlands, 13–17 July 2010*. Croydon, London, 2012, ICUU. 132–133.

⁵⁰ Schulz, William e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2015. december 19.

⁵¹ Uo.

⁵² Buehrens, 2013. január 12.

att Buehrens első elnöki intézkedéseként felfüggesztette a külföldi egyházközségek felvételére vonatkozó új határozathozatalt.⁵³

Amikor a külföldi gyülekezetek felvételének kérdése először került a UUA tanácsának asztalára, Kenneth T. MacLean azzal érvelt, hogy „*a UUA-nak nincs lehetősége a hitoktatásban, a lelkészi szolgálatban és a társadalmi problémák megoldásában segítséget nyújtani az ázsiai, afrikai és dél-amerikai csoportoknak*”.⁵⁴ – Kenneth MacLean volt az egyetlen tanácsstag, aki a javaslat ellen szavazott. Buehrens nagyon értékelte MacLean politikusi hozzáértését, ezért kinevezte nemzetközi ügyekkel és felekezetközi kapcsolatokkal foglalkozó munkatársának, és megbízta az új nemzetközi irányelveinek kidolgozásával.

Buehrensnek nemcsak jövőképe, hanem vezetési stílusa eltért elődeiétől. Schulz, akárcsak a korábbi elnökök, Greeley és Pickett, gyakran utazott külföldre, és ezért sok kritika érte. Buehrens ehelyett a belföldi gondokra figyelt, és a nemzetközi ügyeket új munkatársára bízta. MacLean képviselte őt az IARF tanácsában, a CUC főtanácsi ülésén és a PCC-vel való kapcsolatokban is.⁵⁵ Ez azt a benyomást keltette a CUC igazgatójában, Ellen Campbellben, hogy Buehrens, legalábbis elnöksége kezdetén, a nemzetközi ügyeket nem kezelte prioritásként. Jeffrey Teagle, a GAUFCC főtitkára is úgy látta, hogy az elnökváltás „*a UUA figyelmét belső ügyeire irányította*”.⁵⁶ Ha kevesebbet is utazott, Buehrens, rengeteget dolgozott, kedvelt vezetői gyakorlata a megbízás volt. A CUC és a UUA szervezeti szétválása is elsősorban az ő érdeme volt, mégis, a legtöbb megbeszélésen a moderátor, Denny Davidoff vagy Gini Courter, a gazdasági ügyosztály elnöke, esetleg a gyülekezeti szolgálati osztály igazgatója, William Sinkford volt jelen. Buehrens számára a fő kérdés nem az volt, hogy fontosak-e a UUA-nak a nemzetközi kapcsolatok, hanem hogy miként tud a UUA helyes és igazságos kapcsolatokat fenntartani. Ez vezetett el az ICUU megalakulásához.

Megalakul az Unitáriusok és Univerzalisták Nemzetközi Tanácsa

Az ICUU megalakulását a UUA nemzetközi szerepvállalással szembeni elégedetlenség idézte elő. A szervezet megalakulásának másik fő ok az volt, hogy az

⁵³ Uo.

⁵⁴ MacLean, Kenneth T. e-mailje Morrison-Reed, Marknak, 2014. október 19.

⁵⁵ MacLean, Kenneth T.: *Report of the Special Assistant to the President for Interfaith and International Relations*. 1995. április 17.

⁵⁶ Teagle, Jeffery: *Discussion Paper: International Council Unitarians and Universalists, GAUFCC Council Meetings, 4–6 November 1994*. Essex Hall, 1–6 Essex Street, London, GAUFCC/ICUU/1.1.

IARF identitása átalakult és szerepe megváltozott. Bob West szerint: „az IARF főként a Közép-Európában élő unitáriusok számára sokáig a más szabadelvű felekezetekkel való kommunikáció és személyes kapcsolattartás legfontosabb fóruma volt.”⁵⁷ Ez a megállapítás egy idő után már nem állta meg a helyét: az IARF immár nem tudta kezelni az unitárius vezetők azon szükségleteit, hogy kapcsolatban legyenek, és támogassák egymást. „Valóban – írta az ICUU alapító titkára, Cliff Reed –, az ICUU azért jött létre olyan későn, mert sokáig az IARF-et tekintetük a nemzetközi unitárius testületnek! Csak miután az IARF jellege erőteljesen felekezeti lett, akkor erősödött fel az unitáriusok és univerzalisták azon szükséglete, hogy saját szervezetet alakítsanak.”⁵⁸ Ez a helyzet nemcsak az unitáriusoknak jelentett gondot, hanem az IARF-nek is. Az unitárius jelleg megtartása többé „nem fért össze felekezeti céljaival.”⁵⁹

1994-ben Polly és Ted Guild, akik önkéntesként dolgoztak a UUA nemzetközi programjaiban, Doris Hunter útján levelet küldtek a UUA tanácsának. Azt írták: „az Amerikán kívüli gyülekezetek UUA-ba való befogadását lehetővé tevő irányelvek elhízáztak, és meglátásunk szerint felülvizsgálatra szorulnak.” A tanács véleménye eleve ebben az irányban mozdult el, és Buehrens is egyetértett a javaslattal – de nem csak azért, mert a felek status quóját sértette. A dolgokat fajgyűlölet-ellenes szemszögből nézve azt is látta, hogy „a korábbi nemzetközies magatartás folytatása veszélybe sodorja a UUA azon erőfeszítéseit is, hogy az észak-amerikaiakat ki nem érdemelt kiváltságaikra figyelmeztesse.”⁶⁰ Emiatt úgy érezte: „fontos és sürgős volt az unitáriusok és univerzalisták számára egy nemzetközi ernyőszervezet létrehozni – a testület létrehozásával való megbízás pedig Kenneth MacLean első feladata lett UUA-alkalmazotti minőségében.”⁶¹

1994. szeptember 20–21. napjain előkészítő összejövetelt tartottak a körvonalazódó szervezet részleteiről. A korábbi nemzetközi csúcstalálkozóval ellentétben az összejövetel előkészítése és levezetése tudatosan inkluzív volt. Az előkészítő bizottságba Polly Guild, David Usher és Ken MacLean mellé meghívták Herman Boermát Kanadából, Jeffery Teagle-t Nagy-Britanniából és Rebecca

⁵⁷ West, Robert Nelson: *Crisis and Change: My Years as President of the Unitarian Universalist Association 1969 – 1977*. Boston, 2007, Skinner House Books. 105.

⁵⁸ Reed, Clifford M.: Welcome Address. In Hill, Andrew M. – McAllister, Jill K. – Reed, Clifford M. (eds.): *A Global Conversation: Unitarian/Universalism at the Dawn of the 21st Century. A Theological Symposium, 25–30 June 2001*. Prague, 2002, ICUU. 5.

⁵⁹ Braybrooke, Marcus: *Pilgrimage of Hope: One Hundred Years of Global Interfaith Dialogue*. London, 1992, SCM Press. 60–61.

⁶⁰ Buehrens, 2013. január 12.

⁶¹ MacLean, 2014. október 9.

Sieneset a Fülöp-szigetektől – igaz, ő akkor már a Meadville-Lombard Teológiai Intézet hallgatója volt. A GAUFCC tanácsának készített jelentésében Teagle vizszo-
szatéró aggályt ismételt el: „Az új szervezet nem szabad versenyezzen az IARF-
fel.”⁶² Sienes emlékei mások voltak: „Sok akadályt kellett szem előtt tartanunk.
Számomra az ottlét önmagában is nehéz volt, egy furcsa országban új nyelvet be-
szélve, idegen ételek és kultúra között túl sok hatás ért. Én inkább csak lézengtem a
bizottságban.” A jószándék még nem volt elég a félreértések elkerülésére. John
Buehrens a gyűlésen megkérdezte Rebeccát: „Ti mit akartok?” Bármit is akart
kérdezni, Rebecca nem értette meg. „Alig bírtam könnyek nélkül kimondani,
hogy támogatást szeretnék a programjaimnak. A kérdés ugyanis az otthoni földes-
úri-földművesi viszonyra emlékeztetett, és nem számítottam arra, hogy éppen egy
olyan vezetőtől is hallanom kell, mint ő.”⁶³

Miután a GAUFCC tanácsa megvitatta az összejövetelről írt jelentését,
Teagle levelet írt MacLeannek, és összefoglalta aggályaikat: „Nagy-Britannia és a
többi fejlett ország minden lehető meg kell tegyen annak érdekében, hogy az
ICUU-t fenn lehessen tartani, biztosítaniuk kell, hogy a kevésbé virágzó országok
küldöttei is aktívan részt vehessenek a munkában, kivált vezetői tisztségekben. Kér-
déses az is, hogy az ICUU mennyire tud majd unitárius és univerzalista magánsze-
mélyeknek és helyi közösségeknek lehetőségeket teremteni a kapcsolattartásra. Nem
szeretnők, ha az ICUU kiváltságos hatalmi központ lenne egy pár idős személy
szolgálatában.”⁶⁴

Az alakuló összejövetel előtt vita támadt arról is, hogy azon ki képviselje a
cseh unitáriusokat. A UUA választása arra a Vladimir Strejčekre esett, aki a
Meadville Lombard Teológiai Intézetben korábban megbukott, és nem bizonyult
alkalmas gyakorló segédlelkésznek a tulsai All Souls Egyházközségben sem. A
prágai vezetők nemtetszését kiváltó Strejček testőrök alkalmazásával, erőszakkal
vette kezébe a cseh unitárius egyházközségek irányítását. Ahhoz csakhamar elég
támogatóra tett szert, hogy új alaptörvényt fogadtasson el az egyházban, amely
rögzítette jogait az ingatlanok kezelésében és a korábbi alkalmazottak elbocsátá-
sában. A prágai gyülekezet tagja, Iva Fiserova azokról az időkről írta: „Az egy-
házközség kapcsolati hálóját már korábban szétrombolta a társadalomban erősen

⁶² Teagle, Jeffery: *Discussion Paper: International Council Unitarians and Universalists, GAUFCC Council Meetings, 4–6 November 1994*. Essex Hall, 1-6 Essex Street, London, GAUFCC/ICUU/1.1.

⁶³ Sienes, 2015. május 4.

⁶⁴ Teagle, Jeffery levele MacLean, Kennethnek, 1994. november 11., Essex Hall, 1-6 Essex Street, London, GAUFCC/ICUU/1.1.

élő bizalmatlanság és ellenségeskedés. Ráadásul azt is meg kellett érnünk, hogy az új lelkész visszaél hatalmával, és kizár a saját templomunkból.”⁶⁵ Iva és a prágaiak egy csoportja ekkor kivált az egyházközségből, és mozgalmat indítottak az ingatlanok és az egyházi irányítás visszaszerzésére. Strejček ilyen körülmények között készült az alakuló gyűlésre a cseh unitáriusokat képviselni, ahogyan a korábbi budapesti csúcstalálkozón is tette. MacLean azonban nem fogadta el a jelentkezését, és helyette egy házaspárt hívott meg az ellenzéki csoportból. A régóta várt alakuló ülés 1995 márciusában volt a Massachusetts állambeli Essexben. Az alapító küldöttek tizenhárom unitárius egyházból jöttek: a Fülöp-szigetek, Srí Lanka, Ausztrália és Új-Zéland, Románia, Dél-Afrika, Nagy-Britannia, Kanada, Csehország, Dánia, Németország, Oroszország, az Egyesült Államok és az európai unitáriusok képviseletében. A csoportok létszáma nagyon változatos volt, a 30 tagú dániai egyháztól a 150 000-es lélekszámú amerikaiakig. A német csoport azt vallotta, hogy nincs szükségük lelkészekre vagy más képzett vezetőkire, míg az erdélyi egyház felépítése nagyon hierarchikus volt, élén egy püspökkel. A 400 éves erdélyi közösségnek volt a legrégebb a szervezete, a legújabb a Srí Lanka-i volt, amely 1992-ben alakult.

Wolfgang Jantz, a német unitáriusok képviselője, úgy érkezett az ülésre, hogy semmit nem tudott a napirendről, és a többieket sem ismerte. Ellen Campbell, a CUC igazgatója, már tájékozottabb volt. Az Essex felé tartó autóbuzsón nemcsak azon töprengett, hogy egy ilyen sokszínű társaság hogyan tud közösséggé alakulni, hanem azon is, hogy: „*vajon négy nap alatt miként fogjuk megelni a közös alapokat, felvázolni a szilárd szervezetet és meghatározni a célokat?*”⁶⁶ Az ülésről írt beszámolója jól visszaadja annak lényegét, sőt tükrözi a hangulatát is: „*A beszélgetést azzal kezdtük, hogy megpróbáltuk meghatározni azokat a közös vonásokat, amelyek unitáriusként mindannyiunkat jellemeztek. Ebből szövegeztük meg később az alaptörvény preambulumát is: »Mi, az Unitáriusok és Univerzalisták Nemzetközi Tanácsának tagcsoportjai kijelentjük összetartozásunkat abban a valósi közösségben, amelyet a lelkiismeret és hitszabadság, minden ember eredendő értéke és méltósága, az emberi kapcsolatokban való igazságosság és együttérzés, a Föld élővilágáról való felelős gondoskodás, és a demokratikus elvek iránti elköteleződés határoz meg.«*”

Nekiláttunk a célok megfogalmazásának is, de már a legelső változat szembe-sített a közöttünk levő különbségekkel. Első körben a következő célokat körvona-

⁶⁵ Fiserova, Iva: *Testimony*. First Unitarian Congregation in Toronto, 2004. január 4.

⁶⁶ Ellen Campbell: *Our Global Chalice*. Sermon delivered at First Unitarian Congregation of Toronto on January 14, 2001. 3.

laztuk: megerősíteni az unitárius és univerzalista hitet világszerte; kölcsönös segítséget közvetíteni a tagegyházak között; népszerűsíteni értékeinket és elveinket a világban, és az emberi szükségletekre szabadelvű vallásos megoldásokat biztosítani. Ezután kiscsoportokban folytattuk a munkát, amelyek egyikében az erdélyi Szabó Árpád és a dániai Lene Shoemaker is részt vett. Párbeszédükben egy fontos kérdést vetettek fel. Árpád azt mondta, nem mehet haza Erdélybe egy olyan célkitűzéssel, amely nem tartalmazza Isten szolgálatát is. Lene pedig azt válaszolta, hogy őt sem fogadja vissza humanista csoportja, ha a nyilatkozat Isten szolgálatára és nem az emberiség szolgálatára vonatkozik. A jelenlevők mind megértették, hogy ezt a dilemmát valahogyan meg kell oldani. Ha nem találunk módot a céljaink leírására úgy, hogy abban mindenki benne legyen, hosszú távon veszélyeztetjük a szervezet hatékonyságát és egységét. Elkezdtük hát keresni a különböző változatokat, amelyeket mind el tudtunk volna fogadni. A sok javaslat között egyik az Élet Végtelen Lelke (Infinite Spirit of Life) volt. Az amerikai Jill McAllister Szabó Árpádra nézett: »Úgy tűnik, ez a kifejezés megnyugtatóbb... Vajon ti, erdélyiek is el tudjátok fogadni az élet végtelen lelkét?« Árpád bólintott, majd hamiskás mosollyal az ajkán hozzátette: »De tudnotok kell azt is, hogy én ezt otthon majd Istennek fordítom!« Mindenki megkönnyebbülten nevetett fel, mert megértettük, hogy egy kulcsfontosságú felismerésre jutottunk: arra, hogy e közösségbe mindenki behozhatja vallásos fogalmai és értékei saját »fordítását«. Megértettük azt is, hogy a preambulumban közös eszménynek kikiáltott »szabadság a hit dolgaiban« azt is jelenti, hogy különbözőképpen fogjuk szavakba önteni a hitelveinket. Nagy egyetértésben hozzáadtuk hát e mondatot is a korábban körvonalazott célkitűzésekhez. Szolgálni az élet végtelen lelkét és az emberi közösséget az unitárius és univerzalista vallás erősítése által.⁶⁷

Campbell hozzátette: „Az ülés végén mindannyian azt éreztük, hogy együtt-létünk az isteni jelenlét olyan ritkán tapasztalható közelségébe került, ahol képesek voltunk jól kezelni a különbségeket, és értékelnünk a közös vonásokat. Sikerült nemcsak mély lelki élményeket megosztani egymással, de a szabályzat-alkotások evilági tennivalóit is úgy elvégezni, hogy az alapító munka teljes legyen.”⁶⁸

Az ICUU végre elindult saját útján. Az ülés végén megválasztották a vezetőtanács tagjait: David Usher elnök, Szabó Árpád alelnök, Cliff Reed titkár, Jill McAllister pénztáros és Wolfgang Jantz választmányi tag. Az eseményt méltatók közül Wolfgang Jantz úgy gondolta, hogy az 1992. évi budapesti csúcstalálkozó inkább az előkészítője volt az ICUU 1995-ös megalakításának, semmint kerék-

⁶⁷ Uo. 3–4.

⁶⁸ Uo. 3.

kötője.⁶⁹ Bár az indiai unitáriusok képviselője Essexbe nem ért el, főtítkáruk, Carleywell Lyngdoh távolról szemlélve a történeteket úgy vélte, hogy „*sikerült feléleszteni az 1992-es csúcstalálkozó célkitűzéseit a világ unitáriusainak és univerzalistáinak egységbe tömörítéséről.*”⁷⁰ Hasonlóképpen vélekedett Szabó Árpád is, aki a brit unitáriusok 1987-es főtanácsi határozatát, a UUA és a CUC főtanácsi ülésein tartott évenkénti tanácskozásokat és a hamburgi IARF kongresszus eseményeit mind a budapesti csúcstalálkozó előzményeinek tekintette. Úgy tűnik, hogy azok, akik Essexbe a UUA politikai viszálykodásain kívülről érkeztek, az ICUU megalakulását egy nyolc évvel korábban induló konszenzus eredményeként értékelték.

David Usher a *Global Chalice* hírlevélben 1996-ban örömmel közölte, hogy tizennégy tagcsoport formálisan is megerősítette az ICUU alaptörvényét.⁷¹

1996-ban az IARF 29. kongresszusát a dél-koreai Iksan városában tartották. A házigazdák a won buddhisták voltak, a résztvevők közt pedig palesztin és izraeli képviselőket is számon tarthatjuk. Az egyik szabad estén Polly Guild, aki akkor már az ICUU önkéntes programkoordinátora volt, vacsorára gyűjtötte egybe az unitárius résztvevőket. Több mint 80 személy jelent meg, a hangulat a teremben nagyszerű volt. Az IARF növekedő sokszínűségének egyik eredménye az lett, hogy az unitáriusok felismerték a közösen vallott alapértékeiket. Elsősorban ez a felfedezés ébresztette fel bennük a vágyat arra, hogy köteleiket megerősítsék. Ez pedig már nem valamiféle lokálpatriotizmus volt, hanem a közösség kiszélesítése. Ahogy Wolfgang Jantz mondta: „*a világ unitáriusainak azon esélye, hogy részei legyenek egy olyan globális közösségnek, amely lehetővé teszi, hogy egymást megismerjék és hozzájáruljanak a globális unitárius eszmecseréhez.*”⁷²

(Folytatjuk)

Egyházi szervezetek jegyzéke

AEIOU: Az Unitárius Nemzetközi Szervezet Megalakításának Pártfogói (Advocates for the Establishment of an International Organisation of Unitarians)

⁶⁹ Jantz, Wolfgang: Unitarier in aller Welt. *Unitarsche Blätter*, 1998/4. 150. „*Die Basis dazu ist die ICUU, an deren Vorbereitung (Budapest 1992) und Gründung (Essex, USA 1995).*”

⁷⁰ Lyngdoh, Carleywell (Meghalája, India) levele Sinkford, Williamnek (Boston), 2005. október 25.

⁷¹ Usher, David In *The Global Chalice*, July 1996, 2/No.1.

⁷² Jantz: Uo. „*Die ICUU ist die Chance für die Unitarier in der Welt, sich in einer Weltgemeinschaft zusammenzufinden die uns... als Gemeinschaften ein Kennenlernen und einen weltweiten unitarischen Gedankenaustausch ermöglicht.*”

- AUA: Amerikai Unitárius Egyház (American Unitarian Association)
BFUA: Brit és Külföldi Unitárius Egyház (British and Foreign Unitarian Association)
CLF: Church of the Larger Fellowship (A Nagyobb Közösség Egyháza)
CUA: Cseh Unitárius Egyház (Czech Unitarian Association)
CUC: Kanadai Unitárius Egyház (Canadian Unitarian Council)
EUU: Európai Unitárius Univerzalisták (European Unitarian Universalists)
FUVC: Vancouveri Unitárius Egyházközség (First Unitarian Church of Vancouver)
GAUFCC: Unitárius és Szabadkeresztény Egyházak Főtanácsa (General Assembly of Unitarian and Free Christian Churches)
IARF: Vallásszabadság Nemzetközi Társulata (International Association for Religious Freedom)
ICUC: Unitárius Egyházak Indiai Tanácsa (Indian Council of Unitarian Churches)
ICUU: Unitáriusok és Univerzalisták Nemzetközi Tanácsa (International Council of Unitarians and Universalists)
ICUOLRWT: Unitárius és Szabadelvű Vallásos Gondolkodók és Dolgozók Nemzetközi Tanácsa (International Council of Unitarian and Other Liberal Religious Thinkers and Workers)
Konko Church of Izuo: Izuói Konko Egyház
NSUS: North Shore Unitarian Society (Északi Parti Unitárius Társaság)
OOIR: Tengerentúli és Vallásközi Iroda (UUA Office of Overseas and Interfaith Relations)
RFP: Vallások a békéért (Religions for Peace)
RKK: Rissó Kószei Kai (Az Igazságosság és Baráti Kapcsolat Intézménye)
Tsubaki Grand Shrine: Tsubaki Nagy Szentély
UCA: Amerikai Univerzalista Egyház (Universalist Church of America)
USC: Univerzalista Segélyszervezet (Universlist Service Committee)
UUA: Unitárius Univerzalista Egyház (Unitarian Universalist Association)
UUCP: Unitarian Universalist Church of the Philippines (Fülöp-szigeteki Unitárius Univerzalista Egyház)
UUFP: Párizsi Unitárius Univerzalista Egyházközség (Unitarian Universalist Fellowship of Paris)
UUNEI: Északkelet-Indiai Unitárius Egyház (Unitarian Union of North East India)
UUPCC: Unitárius Univerzalista Testvéregyházi Tanács (Unitarian Universalist Partner Church Council)
UUSC: Unitárius Univerzalista Segélyszervezet (Unitarian Universalist Service Committee)
WUC: Unitárius Nemzetközi Tanács (World Unitarian Council)